

Csikós Gábor

JÁSZBERÉNY TÖRTÉNETE HÁROM KÖTETBEN

Húszezer év történetét összefoglalni hatalmas erőfeszítéseket igénylő vállalkozás, még akkor is, ha erre három kötetben közel 1800 oldal áll rendelkezésre. Márpedig a Pethő László főszerkesztésében napvilágot látott *Jászberény története* sorozat arra vállalkozott, hogy az első emberek megjelenésétől a nem olyan régen magunk mögött hagyott ezredfordulóig tárgyalja Jászberény és környékének történelmét.

A több mint félszáz tanulmányt sokszínű szerzőgárda jegyzi, ez már önmagában garancia a multidiszciplináris megközelítésre. A tanulmányok írói között találjuk többek között Pethő László szociológust, Anka László, Babucs Zoltán, Csósz László történészeket, Bagi Gábor történész-muzeológust, Bathó Edit etnográfust, Papp Izabella, Bojtos Gábor és Szikszai Mihály levéltárosokat, Wirth Lajos, Sebők Balázs, Molnár Marietta főiskolai oktatókat, Csörgő Terézia, Pernyész Lívia, Szörös Zoltán pedagógusokat. A történelemmel foglalkozó könyvekben nem szokványos végzettséget Besenyi Vendel agrármérnök, Kiss András jogász, Metykó Béla Lóránt gépészmérnök és Varga Kamill ferencendi tanár képviselik többek között, akiknek a hivatásukból fakadó szellemisége és a Jászság iránti elköteleződése egyedi tanulmányokban ötvöződnek. A sokféle szakmai háttérrel minden esetben egységgé szervezi a nagyfokú érdeklődés a Jászság, azon belül is Jászberény múltja iránt. Következésképp a szerzők névsora egyúttal a Jászságot kutatók tablója is; lehetőség egy közös bemutatkozásra. Annál is inkább, mert az elmúlt években jelen kötet mindegyik szerzőjének jelent már meg írása a *Jászsági évkönyvben* is.

Az első kötetről készültek már recenziók. Az első, Cseh Dániel¹ munkája túlmutat egy tartalmi ismertetőn, hiszen részletesen tárgyalja a kötet keletkezéstörténetét, sőt korai fogadtatását is. Megállapítása – „jelentős kulturális misszió a kötet megalkotása és a továbbiak tervezése, hiszen minden közösségnek szüksége van jól elkészített tükörrre, amelybe nézve önmagát látja” – megadja a választ egy későbbi kérdésre, amelyet már Lukácsi Katalin² recenziója vetett fel. Ő ténylegesen arra vár visszajelzést, hogy tudniillik a kötetet várostörténeti szempontból érdemes-e értelmezni, vagy úgy, mint a jászok közösségéről, történetéről írt munkát, amely figyelmét a Jászság történeti központjára, Jászberényre koncentrálja. Számomra – Cseh Dániel állítását továbbgondolva – az az egyik legérdekesebb kérdés, hogy kik lehetnek a kötetek célközönségei? Vajon csak tükörként használható? Vagy különböző hátterekkel rendelkező olvasóknak más és más üzenet hordoz? Mit mond azoknak, akik nem jászberényiek?

Feltételezhető, hogy az olvasók között bizonyára többséget alkotnak majd a Jászberényhez

¹Cseh Dániel 2014: Recenzió Jászberény története a kezdetektől a reformkorig című kötetről. In: *Jászsági évkönyv*. 398–402

²Lukácsi Katalin 2016: Egy kisváros és egy kisközösség története Magyarország szívében. In: *Modern Magyarország* 4. évf. 1. szám 205–210

kötődő emberek, akik számára a kötetek az identitás megerősítését szolgálják – hasonlóan a helytörténeti irodalom korábbi gazdag terméséhez. A Jászság történelmi irodalmát tekintve ugyanis szerencsés adottságú régiója Magyarországnak: már a 2008-as bibliográfiai gyűjtemény³ is 2768 olyan tételt sorolt fel (szócikkektől a kötetekig), amelyek a térség múltjával foglalkoznak. Ez a szám az azóta eltelt évtizedben bizonyára jelentős mértékben gyarapodott, hiszen a fogadókész olvasóközönség mindig is érdeklődéssel övezte a történeti munkákat.

Azt gondolom, hogy a jászsági olvasóknak elsősorban olyan írások lehetnek érdekesek, amelyek Jászberény helyi értékeivel foglalkoznak. Hasonlóan az átányi gazda okfejtéséhez, aki a községe templománál találta meg a világ közepét, ezek a tanulmányok arra ébresztik rá az embert, hogy legyen büszke lakóhelye értékeire. Erre példa Pernyész Anita Karády Győző irodalmi munkásságáról írt tanulmánya,⁴ vagy Rohonczy Viktornak a jászberényi beatkorszakot bemutató írása.⁵ Az efféle tanulmányok megírása időigényes feladat, hiszen az adatokat aprólékosan, általában a monográfiák tájoló irányítása nélkül kell gyűjteni. Ez a feltáró munka azonban nagyon fontos: az identitás erősítésén túl azért is, mert megállapításai alapkutatóként hasznosíthatóak a későbbiekben.

De mi ragadhatja meg a figyelmét egy Jászberénytől idegen embernek? Érdeklődését valószínűleg azon kapcsolatok mozgathatják meg leginkább, amelyek az országos történelem és a Jászság sajátos történelme között létesültek. Számukra az lehet a legérdekesebb kérdés, hogy ez a sajátos történelmi múltat maga mögött tudó, atipikus régió milyen reakciókat adott az országos eseményekre. Vagyis: az országos történelmi események – az 1848-as szabadságharc vagy éppen a világháborúk eseményei – milyen kölcsönhatásba léptek Jászberény társadalmával.

A jászok újkori történetének különlegességét, legegységibb vonását az 1745-ös önmegváltás, a redemptio adja. Ez az esemény kulcsfontosságú a későbbi gazdasági-politikai jász milió megteremtésében, s ezáltal abban a folyamatban, amelyben a korábbi etnikai öntudat kulturálissá alakult. A parasztbirtokok túlsúlya két évszázadon keresztül volt társadalomformáló erő a Jászságban, még az 1950-es évek végi kollektivizálási kampányok idején is érezte hatását.

Ezeket egy város szempontjából megmutatni fontos vállalkozás, mert a mikroszint az ország egészére tartalmazhat érvényes tudást, mélyítve ezzel a nemzeti önismeretet is. Ennek a megközelítésnek megvan ugyan a veszélye, hogy mechanisztikusan leképezze a nemzeti történelmet, arra kárhoztatva a helytörténeti ismereteket, hogy azok pusztán illusztrációként szolgáljanak egy már kész narratíva számára. Szerencsére ez a szóban forgó kötet tanulmányaira nem érvényes: mindig hangsúlyos az egyedi megjelenítése. Erre

3 Gulyás Erzsébet 2008: A Jászság könyvészete. Jászok Egyesülete–Városi Könyvtár és Információs Központ. Jászberény.

4 Pernyész Anita: „Vannak nálam gazdagabbak” – Karády Győző irodalmi hagyatékából. In: Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig. 442–452

5 Rohonczy Viktor: Beatkorszak Jászberényben. In: Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig. 582–598

példák a harmadik kötetből a szocialista társadalomátalakítási kísérletet,⁶ 1956-ot⁷ vagy éppen az 1990-es rendszerváltást⁸ taglaló tanulmányok. Ezúton érdemes megjegyezni azt is, hogy a kötetek máskor ritkán tárgyalt, vagy egyenesen tabunak számító témákhoz is nyúltak. Különösen nehéz a traumák feldolgozása, a helyi emlékezettel való összeillesztése. Ennek egyik legjobb példája Csősz László tanulmánya,⁹ aki a jázsági zsidóság történetét elfogultságoktól mentesen ábrázolta.

Nyilvánvalóan, mint minden dichotómia, úgy ez is szükségszerűen magában hordozza a leegyszerűsítést: a szövegek természetesen mozoghatnak a két megközelítés között, amelyek egyformán értékesek. Voltaképpen kiegészítői egymásnak, hiszen a jász jellegzetességek tárgyalása megmutatja a felszínt, amelyen az ország eseményei némileg elváltoztatott formában tükröződnek majd.

Felvetődhet, hogy a tanulmányok mennyiben állnak össze egységes kötetté? És aztán továbbmenve, hogy három kötet vajon képes-e egységet képezni? A jászokra utaló kék színű borító vagy a címlap elrendezése ennek vizuális élményét megadja ugyan, de a tartalom is összetartozó-e?

Legszembetűnőbb, hogy az összekötő elem Jászberény, az érdeklődés sugara ritkán nyúlik ki a város mai határa által rajzolt körből. A kötetekben a tartalmak szabályos lüktetést követnek: szinte mindegyik korszakban tárgyalásra kerülnek politikatörténeti, gazdaság- és társadalomtörténeti, életmódtörténeti kérdések is. A város vezetésének históriája például a kötetekből kiválogatva akár összefüggő folyamként is olvasható.

Az egységet erősíti továbbá a kötetek végén található kronológia. Itt szükséges egy kritikai megjegyzést tennem. A gyűjtés minden részletre kiterjedő ugyan, de súlyozás nélküli: a tanulmányokban felbukkanó valamennyi évszám helyet kap benne, legyen szó a JSE röplabdacsapatának NB II-be jutásáról, az '56-os eseményekben részt vevők perének megindulásáról, a Jázsági Művészegyüttes megalakulásáról vagy éppen a mezőgazdasági munkások svédországi toborzásáról. Nem kérdőjelezve meg a kimutatás alaposságát, azt hiszem, érdemes lett volna súlyozást alkalmazni, és a meghatározó eseményeket valamiképp jelölni. Ezek ugyanis tájékozódási pontok lehetnek volna az adatok rengetegében, és az időrendi táblázat így Jászberény történetének egyfajta áttekintő jegyzetként is használható lett volna. Itt kell megjegyezni, hogy a közel 1800 oldalt magukban foglaló kötetek nemcsak hagyományos könyvformában, hanem a Magyar Elektronikus Könyvtárban is elérhetők és olvashatók. (<http://mek.oszk.hu/18100/18167/>; <http://mek.oszk.hu/18100/18168/>; <http://mek.oszk.hu/18100/18169/9>)

6 Sebők Balázs: A város társadalma a szocializmusban. In: Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig. 256–310

7 Kóródi Máté: A város az '56-os forradalom idején. In: Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig. 234–255

8 Vincze János Farkas: Rendszerváltás a városban. In: Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig. 598–672

9 Csősz László: A jászberényi zsidóság utolsó évtizedei a családtörténetek tükrében. In: Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig. 7–24

Nem szerepel ugyanakkor a város közelmúltját és jelenét nagyban befolyásoló kollektivizálás. A szocializmus időszakának fontos részei bemutatásra kerültek ugyan – így az a folyamat, amely során Jászberény mind iparibbá vált –, de a mezőgazdaság kollektivizálása kimaradt, ami pedig alapjaiban rázta meg a tradicionális paraszti értékekkel szoros szimbiózisban élő jász identitást. Ez nem feltétlenül hiányosság azonban, mindössze azt jelzi, egy város teljes története még 1800 oldalon és több mint félszáz kutató megmozgatásával sem írható meg tökéletes teljességében. Még a kötetekben megmutatott komplexitás sem elegendő, hogy minden kérdésre választ adjon. Így, szerencsére a jövőben is maradt még kutatnivaló.

(Jászberény története a kezdetektől a reformkorig (2014);

Jászberény története a reformkortól a harmincas évekig (2015);

Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig (2017)

Főszerkesztő: Pethő László)